

Enligt sändlista

Begäran om yttrande över SOU 2023:97 Ut ur utsatthet och SOU 2023:98 Sexuellt utnyttjande i pornografiska syften - våldsutsatthet som behöver synliggöras

Er beteckning: A2024/A2023/01688 A2023/01703

Sammanfattning

Länsstyrelsen i Norrbottens län, nedan kallad Länsstyrelsen, instämmer i att arbetet för de båda utredningarnas målgrupper behöver utvecklas och tydliggöras. Länsstyrelsen instämmer i den beskrivning av nuläge och utvecklingsområden som utredningarna presenterar, särskilt de delar som visar på behov av att öka identifieringen av utsatta då detta är avgörande för att stöd och insatser ska kunna sättas in. Länsstyrelsen betonar att det behöver finnas möjlighet till regional anpassning av de förslag som utredningarna presenterar för att möjliggöra att arbetet görs på ett sätt som är förenligt med de olika länens förutsättningar. Detta beskrivs ytterligare i svaret.

Övergripande synpunkter

2023:97 Ut ur utsatthet

Länsstyrelsen välkomnar utredningens förslag och instämmer i bedömningen om att införandet av utredningens förslag bör leda till att fler utsatta identifieras och därmed också kan ges stöd och skydd. Utredningen skriver att prostitution och människohandel i stor utsträckning saknas i handlingsplaner och arbetssätt. Detta stämmer även för Norrbotten där prostitution och människohandel saknas i de flesta kommuners handlingsplaner. Om det skulle föras in skulle troligen medvetenheten öka hos yrkesverksamma och därmed också identifieringen av utsatta. Kommentarer kring vissa av utredningens förslag finns nedan.

2023:98 Sexuellt utnyttjande i pornografiska syften – våldsutsatthet som behöver synliggöras

Länsstyrelsen är positiv till utredningens förslag om att sexuellt utnyttjande i pornografiska syften bör bli en tydlig del av arbetet mot våld och att kunskaps- och metodutvecklingen behöver stärkas samt de övriga förslag som utredningen föreslår. Kommentarer kring vissa av utredningens förslag finns nedan.

Länsstyrelsen Norrbottens synpunkter på utredningarnas förslag

2023:97 Ut ur utsatthet

10.1.1 Specialiserad lågtröskelverksamhet i form av Mikamottagningar kopplade till hälso- och sjukvård

Utredningen föreslår att specialiserad lågtröskelverksamhet av det slag som idag erbjuds vid Mika-mottagningar bör utvecklas och finnas tillgängliga i vart fall i varje län. Länsstyrelsen är positiv till detta förslag men vill betona att det är av stor vikt att det är på regional nivå och inte kommunal nivå som verksamheten ska finnas. Länsstyrelsen framhåller också att det är resurssparande att utöka befintliga verksamheter i den utsträckning det går. I Norrbottens finns ett regionalt resurscentrum, UNA Norrbotten, avseende hedersrelaterat våld och våld i nära relation. Det pågår också utredning gällande ett eventuellt införande av Barnahus i länet. Länsstyrelsens bedömning är att om arbete för en tredje verksamhet skulle inledas i länet skulle det innebära stora påfrestningar för länets aktörer då det i flera fall troligen skulle vara samma tjänstepersoner som skulle vara involverade i samtliga processer.

10.1.2 Specialiserad lågtröskelverksamhet riktad till barn

Utredningen skriver att de specialiserade lågtröskeverksamheter som beskrivs ovan ska utformas så att de även kan ta emot barn utsatta för sexuell exploatering. Ungdomsmottagningar och elevhälsa behöver också säkerställa att det finns särskild kunskap om sexuell exploatering för att kunna fånga upp, motivera barn och unga att berätta och slussa vidare till stöd och skydd. I detta kapitel föreslås också att civilsamhället bör tillförsäkras långsiktigt ekonomiskt stöd för att kunna fortsätta driva lågtröskelverksamhet riktad till barn och unga. Länsstyrelsen ställer sig bakom detta förslag och delar utredningens bedömning om att civilsamhällets verksamhet är viktig. Länsstyrelsen har väl utvecklad samverkan med länets kvinno- och tjejjourer och känner till att de har god kunskap i frågorna och stor erfarenhet av kontakter med utredningens målgrupp. När denna remiss hanteras pågår nedläggning av ett antal jourer i länet som en följd av den lagändring gällande skyddade boenden som genomförts under våren 2024. Detta är något som bedöms påverka tillgången till lågtröskelverksamhet för utredningens målgrupp. För att på sikt säkerställa tillgång till lågtröskelverksamhet kan finansieringen behöva utformas på ett sätt som underlättar etableringen i exempelvis län med stor andel glesbygd och långa avstånd.

10.1.3 Lättillgänglig information och tydliga kontaktvägar

Utredningen skriver att den som vill ha hjälp måste kunna hitta lättillgänglig, samlad och övergripande information om var den kan få stöd och vård och vilket stöd och vilken vård som finns att tillgå. Det behöver också finnas tydliga kontaktvägar. Länsstyrelsen instämmer i detta och har under de senaste åren i dialog med kommunerna framhållit att sådan information är en viktig utveckling av arbetet mot mäns våld mot kvinnor.

10.1.4 Uppsökande verksamhet och rutiner för att fråga om sexuell exploatering

Utredningen föreslår att det uppsökande, upptäckande och identifierande arbetet behöver stärkas, bland annat genom utökad samverkan mellan polis, socialtjänst och civilsamhälle. Länsstyrelsen välkomnar detta förslag men vill framhålla att den största utmaningen i detta är att resurssättningen ser olika ut hos de berörda aktörerna. För att hantera detta bör riktade uppdrag lämnas till respektive aktör.

10.2.1 Exitprogram för vuxna med en särskilt utsedd samordnare, tvärprofessionell grupp och en individuell plan

Utredningen skriver att en vuxen person som behöver så pass omfattande hjälp som ett exitprogram innebär ska erbjudas ett individuellt utformat program. Socialtjänsten, genom utsedd samordnare, i den kommun som enligt ansvarsfördelningsreglerna i SoL är ansvarig för personen, ska upprätta en individuell plan för exitprocessen. Planen ska utformas efter samråd med alla berörda i en för individen särskilt sammansatt tvärprofessionell grupp. Socialtjänsten ska vidare erbjuda den enskilde en särskild stödperson som ska finnas med genom hela exitprocessen. Länsstyrelsen välkomnar detta förslag men vill betona vikten av att individen själv också är delaktig i processen och har möjlighet att påverka. Länsstyrelsen ser särskilt positivt på den del av förslaget som innebär att en särskild stödperson ska följa individen genom hela processen men ser också utmaningar i detta med anledning av den personalomsättning som sker inom socialtjänsterna i länet.

10.2.2 Program för barn med en särskilt utsedd samordnare, tvärprofessionell grupp och en individuell plan

Som i kommentaren ovan bör barn, utifrån ålder och mognad, själva vara del i planeringen och ges möjlighet att påverka sin individuella plan.

10.2.3 Ett tidsbegränsat uppehållstillstånd kopplat till upprättande och genomförande av en individuell plan

Utredningen föreslår att det i 5 kap. 15 § utlänningslagen införs en möjlighet för socialnämnden att ansöka om ett tidsbegränsat uppehållstillstånd (minst sex månader med möjlighet till förlängning upp till två år) för en utlänning, för att en individuell plan för att lämna utnyttjande i sexuell exploatering, prostitution eller människohandel för sexuella ändamål ska kunna upprättas och genomföras. Länsstyrelsen är positiv till förslaget men framhåller vikten av att exitprogrammen behöver vara väl beskrivna och förankrade för att undvika lång och komplicerad handläggning hos Migrationsverket. Detta är av vikt för att individen skyndsamt ska komma in i åtgärd. För att Införandet av denna ändring ska ge önskad effekt bör det följas av kompetenshöjande insatser riktade till socialnämnderna där ansökan om tidsbegränsat uppehållstillstånd klargörs. Utan detta riskerar det bli så att ansökningar uteblir.

10.2.4 Möjlighet för kommuner att ansöka om ersättning för kostnader i individärenden

Den kommun som ansvarar för upprättande och genomförande av en svensk eller utländsk persons individuella plan för att lämna utnyttjande i sexuell

exploatering, prostitution eller människohandel för sexuella ändamål ska kunna ansöka om ersättning av statliga medel för kostnaderna för genomförandet av planen, om kommunens kostnader inte ersätts av Migrationsverket enligt förordningen (2017:193) om statlig ersättning för asylsökande m.fl. Socialstyrelsen föreslås besluta om och betala ut dessa statliga medel. Länsstyrelsen är positiv till förslaget och bedömer att det skulle öka möjligheterna för utsatta personer att få insatser från kommunerna.

10.3.3 Socialstyrelsen, Jämställdhetsmyndigheten och länsstyrelserna ska verka för att alla kommuner ska kunna erbjuda exitprogram och program för barn samt för att kommuner och regioner ska utveckla specialiserad lågtröskelverksamhet. Socialstyrelsen ska förvalta programmet för barn.

Utredningen föreslår att Socialstyrelsen, Jämställdhetsmyndigheten och länsstyrelserna ska verka för att alla kommuner ska kunna erbjuda exitprogram för vuxna och barn samt verka för att specialiserad lågtröskelverksamhet för utredningens målgrupper utvecklas. Uppdraget ska utföras i nära samverkan med SKR och i samråd med andra myndigheter samt civilsamhällesorganisationer som kan bidra till genomförandet. Länsstyrelsen är i sak positiva till förslaget men vill framhålla vikten av att uppdrag ges även till andra aktörer som kommer utgöra centrala parter i arbetet med målgruppen. Länsstyrelsen har erfarenheter från arbetet med resurscentrum för hedersvåldsutsatta som innebar stora utmaningar i uppbyggnaden av regional samverkan då övriga aktörer som behövdes i samverkan inte hade i uppdrag att samverka gällande resurscentrum. Erfarenheten är att om riktade uppdrag hade getts även till andra aktörer hade arbetet med att formalisera samverkan effektiviserats.

10.3.4 Utvecklingsmedel till kommuner och regioner öronmärkta för utredningens målgrupper

Utredningen föreslår att kommuner och regioner ska ges möjlighet att rekvirera utvecklingsmedel särskilt avsedda för att utveckla arbetsformer som gör det möjligt att utforma program och exitprogram för barn, säkerställa tillgången till specialiserad lågtröskelverksamhet i varje län riktad till barn och vuxna i utredningens målgrupper. Socialstyrelsen ska ges i uppdrag att fördela dessa medel. Länsstyrelsen är positiva till förslaget men betonar vikten av att icke-komplicerad hantering av detta. Detta gäller särskilt för mindre kommuner där det kan vara få personer som har många olika uppgifter och uppdrag i sin tjänst.

10.3.5 Särskilda barnkoordinatorer och förstärkt finansiering av regionkoordinatorerna för att stödja den lokala nivån

Utredningen föreslår att Jämställdhetsmyndigheten och länsstyrelserna ska ges i uppdrag att verka för att en särskild regionkoordinator med specifikt uppdrag att stötta i ärenden som rör barn inrättas i varje polisregionen. Länsstyrelsen är positiv till en förstärkning i arbetet rörande barn men bedömer inte att en särskild barnkoordinator är det mest resurseffektiva för länet eller regionen. Ärenden rörande barn är prioriterade av de två regionkoordinatorerna mot prostitution och människohandel som är placerade i region nord. För Norrbotten bedöms det mer resurseffektivt och hållbart att regionkoordinatorerna utgör ett stöd för kommunerna i ärenden där de efterfrågas då det är kommunerna som har ansvaret för barn som bor eller vistas i kommunen. Det som bedöms göra reell skillnad för utsatta barn

är att kommunerna har väl fungerande arbetssätt som omfattar hela ärendekedjan från screening och upptäckt till uppföljning av beviljade insatser. Det är av vikt att kunskap finns hos yrkesverksamma och att det finns insatser att tillgå på både kort och lång sikt. Att ha en särskild barnkoordinator bedöms kräva annan form av samordning för att avgöra vilka ärenden som ska hanteras av barnkoordinator och vilka ärenden som ska hanteras av regionkoordinator. Region nord är landets, till ytan, största region vilket skulle innebära långa resor för en barnkoordinator i regionen. Det bedöms mer gynnsamt med en till regionkoordinator i regionen än en särskild barnkoordinator. Detta är dock avhängigt att ärenden rörande barn fortsatt är prioriterade av regionkoordinatorerna mot prostitution och människohandel.

SOU 2023:98

16.1.1 Sexuellt utnyttjande i pornografiska syften bör tydligt ingå i nationella strategier

Utredningen föreslår att om regeringen beslutar om en ny målformulering för det nuvarande jämställdhetspolitiska delmålet om att mäns våld mot kvinnor ska upphöra bör sexuellt utnyttjande i pornografiska syften uttryckligen ingå. Utredningen skriver vidare att sexuellt utnyttjande i pornografiska syften bör omfattas av såväl åtgärdsprogram som nationella strategier kopplade till delmålet och att om regeringen beslutar om en ny nationell strategi för att förebygga och bekämpa våld mot barn bör den tydligt och uttalat omfatta att förebygga och bekämpa sexuellt utnyttjande i form av att barn skildras i bilder och filmer som sprids i pornografiska syften. Länsstyrelsen är positiva till detta förslag. I linje med vad som framförts ovan är det resurseffektivt och hanterbart att utöka befintliga uppdrag och arbeten i stället för att införa separata delar då det medför samordnande utmaningar. Det är av stor vikt att hålla samman arbetet mot våld för att underlätta samverkan och nå konkreta resultat.

16.6.2 Det brottsförebyggande arbetet inom kommunerna bör omfatta att förebygga brott med koppling till pornografi

Utredningen föreslår att Brottsförebyggande rådet och Jämställdhetsmyndigheten vid uppdateringar av Metodstöd för kartläggning av tre våldstyper respektive Inget att vänta på, bör inkludera övergrepp vid produktion och distribution av pornografi samt sexuellt utnyttjande i form av att barn skildras i film eller bilder som sprids i pornografiska syften i materialen. Utredningen skriver att kommuner, redan nu, bör börja inkludera brott med koppling till sexuellt utnyttjande i pornografiska syften i det arbete som bedrivs med utgångspunkt i lagen (2023:196) om kommuners ansvar för brottsförebyggande arbete samt i det våldsförebyggande arbetet som många kommuner bedriver. Länsstyrelsen står bakom förslaget i sak men framhåller att det inte är realistiskt att utöka arbetet med denna våldstyp i nuläget. Anledningen till det är att arbetet är nyligt uppstartat av kommunerna och i Norrbotten kartläggs inte de tre våldstyperna ännu, därför är det inte realistiskt att utöka med ytterligare en våldstyp i nuläget. Om en utökning ska göras behöver det tillsättas resurser samt riktat uppdrag till länsstyrelserna och nationella myndigheter för att möjliggöra genomförande.

De som medverkat i beslutet

Beslutet har fattats av landshövding Lotta Finstorp med utvecklingsledare i arbetet mot mäns våld mot kvinnor Sara Avander som föredragande. I ärendet har också ansvariga medarbetare inom uppdragen för integration, mänskliga rättigheter, barnrätt och brottsförebyggande deltagit.

Denna handling har godkänts digitalt och saknar därför namnunderskrift.